

ODLAR YURDU UNİVERSİTETİ

İSTEHSALAT TƏCRÜBƏSİ PROQRAMI

Bakalavr səviyyəsi

Kafedra – Psixologiya, pedaqogika və sosial fənlər

İxtisasın şifri və adı: 050807- Sosial iş

BAKI-2023

ODLAR YURDU UNİVERSİTETİ

İSTEHSALAT TƏCRÜBƏSİ PROQRAMI

Bakalavr səviyyəsi

Kafedra – Psixologiya, pedaqogika və sosial fənlər

İxtisasın şifri və adı: 050807- Sosial iş

Proqram Odlar Yurdu Universitetinin "Psixologiya, pedaqogika və sosial fənlər" kafedrasının **27.12.2022-ci il tarixli (Protokol № 6)** iclasında müzakirə edilmiş və universitetin Elmi Şurasının **26/01/2023-ci il** tarixli qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

BAKI-2023

Tərtib edən (lər): Odlar Yurdu Universitetinin
“Psixologiya pedaqogika və sosial
fənlər” kafedrasının müdiri,
psixologiya elmlər doktoru,
professor **Rəşid Vəkil oğlu
Cabbarov**

Odlar Yurdu Universitetinin
“Psixologiya pedaqogika və sosial
fənlər” kafedrasının müəllimi
Aygün Fuad qızı Qurbanova

Rəyçi(lər): Azərbaycan Universitetinin “Sosial
işin təşkili” kafedrasının müdiri
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Tünzalə Müslüm qızı Verdiyeva

Odlar Yurdu Universitetinin “Psixolo-
giya pedaqogika və sosial fənlər”
kafedrasının dosenti, pedaqogika üzrə
fəlsəfə doktoru
Qulam Qəribəli oğlu Əzizov

Təcrübə proqramı OYU-nun “Karyera və təcrübə”
mərkəzi ilə razılaşdırılıb.

“Karyera və təcrübə” mərkəzinin həmsədri:

_____ **dos. F.İ.İbadov**

“Karyera və təcrübə” mərkəzinin həmsədri:

_____ **Kristina Eldar qızı Məmmədov**

Bakı-2023

Mündəricat

1. Tədris proqramının ümumi məzmunu və məqsədi...	5
2. Təcrübənin növü, forması, aparılması üsulu.....	7
3. Təcrübənin vəzifələri.....	7
4. Təcrübəçi tələbələrin görəcəyi işlər.....	8
5. Təcrübənin formalaşdırdığı kompetensiyalar.....	9
6. Praktikanın keçirilməsi üçün təqvim cədvəli.....	11
7. Təcrübə hesabatı sənədləri.....	12
8. Təcrübə hesabatının hazırlanması	13
9. Hesabatın strukturu.....	15
10. Hesabat sənədləri.....	15
Ədəbiyyat.....	16

1. Tədris proqramının ümumi məzmunu və məqsədi

İnsanın qayğısına qalmaq müqəddəsdir! Sosial işçi həqiqətən cəmiyyəti dəyişdirə, sosial rifahı və insanların həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa bilən şəxsdir. Sosial işçi bir insanın potensialını üzə çıxarmağa kömək edir. Sosial iş cəmiyyəti yaxşılaşdırır.

Sosial iş sosial dəyişikliyi və inkişafı, sosial birliyi təşviq edən və insanlara müstəqil fəaliyyət göstərməyə və cəmiyyətdə azad olmağa imkan verən praktiki peşəkar və akademik proqramdır. Sosial ədalət, insan hüquqları və müxtəlifliyə hörmət prinsipləri sosial işin əsasını təşkil edir.

Praktik təcrübə kollektiv anlayışdır. Əgər tələbə müəyyən sahədə mükəmməl nəzəri biliyə malikdirsə, savadlıdır, irfanlıdır, yüksək intellekt nümayiş etdirsə, ancaq bu keyfiyyətləri hələ öz işində tətbiq etməyib, o hələ peşəkar səviyyəyə çatmayıb.

Təcrübə yalnız praktik fəaliyyət zamanı formalaşmış bacarıqlar məcmusudur, insan həyatı prosesində nəzəri və praktikibiliklərin toplanmasıdır. Müşahidə vacib metod kimi praktiki təcrübənin əldə edilməsində rol oynayır.

Tədris və istehsalat təcrübələri təkcə nəzəri bilikləri möhkəmləndirmək üçün deyil, həm də onları dərinləşdirmək üçün nəzərdə tutulub. Ancaq burada bir problem var. Bu, nəzəriyyə ilə təcrübə arasında bəzi mümkün uyğunsuzluqlarla əlaqələndirilir. Nəzəri biliklər, fikirlər praktikada baş verən gerçəkləyə həmişə tam uyğun gəlmir. Bu, nəzəriyyənin məhdudiyətlərindən, kimi bir xüsusiyyətin olmamasından irəli gəlir.

çoxyönlüdür. Bundan əlavə, nəzəriyyə həmişə praktikadan irəli getmir, çünki cəmiyyətdə baş verən sürətli dəyişikliklərlə ayaqlaşma bilmir. Bütün bunlar və ya başqa şəkildə tələbənin keyfiyyətli təhsil almasına mane olur və tələbənin işlə təmin olunmasına baryer yaradır. Buna görə də daha tez işlə təmin olunmaq üçün məzun olmaq kifayət etmir. Burada faydalı bilik, o cümlədən, kifayət qədər yaxşı bilik olmalıdır ki, peşəkar mühit və nəticədə işəgötürən üçün vacib tələbatı ödəyə bilsin. Qeyd olunanlar tədris proqramının strukturunda təcrübənin ciddi və aparıcı əhəmiyyətə malik olduğunu göstərir.

Təcrübənin məqsədi. Tələbələrin nəzəri kursları mənimsəməsi nəticəsində əldə etdikləri peşəkar və praktik bacarıq və sərişələrin inkişaf etdirilməsi səlahiyyətləri çərçivəsində əhalinin sosial müdafiəsinin, sosial xidmətlərin, təhsil, mədəniyyət sahələrində peşəkar sahə və praktik bacarıqlarının; tibbi-sosial ekspertizanın, penitensiar sistem və məşğulluğu və miqrasiyanı tənzimləyən təşkilatlar sisteminin, fəvqəladə hallarda yardımının; müxtəlif fəaliyyət növləri və mülkiyyət formalı müəssisə və firmalar, qeyri-kommersiya təşkilatlarının fəaliyyətində gerçəkləşdirilə bilər. Bu təcrübənin ümumi məqsədləridir və onun xüsusi məqsədləri də vardır ki, onları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- gələcək peşəsinin sosial əhəmiyyəti haqqında biliklərin əldə edilməsi, peşəkar fəaliyyətlə məşğul olmaq üçün yüksək motivasiyanın formalaşdırılması.

- peşəkar fəaliyyətin həyata keçirilməsi prosesində məqsədlərin qoyulması və əsaslandırılması və ona nail olmaq yollarının seçilməsi bacarıqlarının formalaşdırılması.

- elmi və praktik fəaliyyətin nəticələrini məruzə, tezis, nəşr və ictimai müzakirələr şəklində təqdim etmək bacarığının formalaşdırılması.

- vətəndaşların həyat şəraitini pisləşdirən və ya pisləşdirə bilən halları qiymətləndirmək bacarığını inkişaf etdirmək, fərdi sosial diaqnoz yaratmaq və sosial xidmətlər və fəaliyyətlərin göstərilməsi üçün fərdi proqramlar hazırlamaq üçün vətəndaşların ehtiyaclarını təmin edilməsinə sosial dəstəyin göstərilməsi.

- sosial texnologiyaları təmin etməyi hədəflən sosial müdafiə sahəsində insan hüquqlarını inkişaf etdirmək və mövcud bilikləri effektiv şəkildə həyata keçirmək bacarığının inkişaf etdirilməsi

- qanunvericilik və digər normativ hüquqi aktlardan istifadə bacarıqlarını inkişaf etdirmək, vətəndaşların sosial müdafiəsi və sosial xidmətlərin göstərilməsi üçün hüquqi tənzimləmə aktların tətbiqinin həyata keçirilməsi.

2. Təcrübənin növü, forması, aparılması üsulu

Təcrübənin növü istehsalat təcrübəsidir və diskret olaraq həyata keçirilir.

Təcrübənin keçirilmə forması təqvim tədris ilində öz əksini tapmaqla əyani təhsil 8-ci semestrədə təcrübə müddəti (14 həftə) ayırmaqla həyata keçirilir.

Əsas təhsil proqramının strukturunda təcrübənin yeri. Təlim istiqamətində təhsil münasibətlərinin iştirakçıları tərəfindən formalaşır və istehsalat təcrübəsi formasında

həyata keçirilir. İstehsalat təcrübəsinin keçməsi tələbələrin proqram təminatının mənimsənilməsi zamanı əvvəllər əldə etdikləri bilik və bacarıqlara, bir sıra

akademik fənlərin materialına əsaslanır. Onları aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar: “Sosial innovasiyalar”, “Sosial pedaqogika”, “Sosial işin texnologiyaları”, “Sosial sahibkarlıq”.və s.

Təcrübənin sonrakı gedişi üçün akademik fənlərin proqram materialının mənimsənilməsi əsasdır. Həmin fənlərə daxildir: "Sosial iş nəzəriyyəsi", “Sosial işdə tədqiqatın metodologiyası”, “Proqnozlaşdırma, layihələndirmə və sosial işdə modelləşdirmə”, “Sosial işin iqtisadi əsasları”,“Sosial gerontologiya”, “Əhalinin məşğulluğu və onun tənzimlənməsi”,“Sosial təbabətin əsasları və ilk yardım”, “Ailə və uşaqlarla sosial iş”, “Yaşlılarla sosial iş”, “Əlillərlə sosial iş”,“Gənclərlə sosial iş”, “Miqrantlarla sosial iş”, "Klinik Sosial İş" və s.

3.Təcrübənin vəzifələri:

1. Peşəkar sahədə tələbələr tərəfindən gələcəkdə həm ümumi, həm də xüsusi vəzifələri həll etməyə imkan verən ümumimədəni və peşə bacarıqlarının mənimsənilməsi.

2. Tələbənin həyata keçirəcəyi müəyyən fəaliyyət növün xüsusiyyətləri haqqında bilik və bacarıqların formalaşması..

3. Müvafiq profil üzrə analitik bacarıqların inkişaf etdirilməsi.

Tədris təcrübəsi prosesində tələbə hazırlığı inkişaf etdirir, ümumi və peşə səriştələrinin mənimsənilməsi, müəyyən bir sahədə ilkin praktiki təcrübə və peşəkar bacarıqlar əldə edilir. İstehsalat praktikasında bu kompetensiyalar inkişaf edir və müstəqil işə hazırlıq formalaşır. Beləliklə, məqsəd həyata keçirilir - peşəkar

fəaliyyətin və peşəkarlığın mənimsənilməsi real bacarıqlara çevrilir. Sxematik olaraq bunu aşağıdakı kimi təqdim etmək olar: bilik və təcrübənin ineqrasiyası, məcmusu bərabərdir səriştəyə.

4. Təcrübəçi tələbələrin görəcəyi işlər

I. Əyani şöbənin IV tədris ili tələbələri 14 həftə müddətində sosial xidmətlər , sığınacaqlar və digər təşkilatlarda istehsalat təcrübə keçirlər.

II. Hər bir təcrübəçi tələbə öz fərdi iş planına uyğun olaraq müəyyən edilmiş dövlət və qeyri-dövlət müəssisələrində hər gün 6 saat işləməlidir. İstehsalat təcrübə müddətində görülməli işlərin planını təcrübəçi tələbə və təcrübə rəhbəri ilə birlikdə hazırlayırlar.

III. Birinci həftə hazırlıq həftəsi adlanır. Təcrübəçi tələbələr bu həftədə müəyyən edilmiş müəssisədə , təhkim olunduğu qrup otaqları və müəssisədə həyata keçirilən sosial işlərlə tanış olurlar. Sonra təcrübəçi tələbələr rəhbərin təsdiq etdiyi plana uyğun olaraq uyğun sosial işləri və ya xidmətləri aparmağa başlayırlar.

İstehsalat təcrübə müddətində tələbələr rəhbər ilə birlikdə korreksiya işini yerinə yetirirlər. Belə ki, tələbələr psixoloji korreksiya tapşırıqları icra edir, həmçinin sosial xidmət müəssisələrində faydalı işlər aparırlar.

5. Təcrübənin formalaşdırdığı kompetensiyalar

İstehsalat təcrübəsi keçməsi nəticəsində tələbə aşağıdakı nəticələri nümayiş etdirir:

- Vətəndaşların həyat şəraitini pisləşdirən və ya pisləşdirə bilən halları qiymətləndirmək, sosial xidmətlər, sosial dəstək, sosial dəstək tədbirləri və dövlət sosial yardım göstərilməsində vətəndaşların fərdi ehtiyaclarını müəyyən etmək bacarığı;
- Fəaliyyətləri planlaşdırmağı təmin edə bilir, sosial xidmətlər, sosial dəstək, sosial dəstək tədbirləri və dövlət sosial yardımını, habelə sosial xidmətlərə ehtiyac yaradan hallarda dsərinləşmənin qarşısının alınmasını təmin etmək bacarığı
- Sosial xidmətlərin, sosial dəstəyin göstərilməsi üzrə fəaliyyətləri həyata keçirə bilən, sosial dəstək tədbirləri və dövlət sosial yardım, habelə sosial ehtiyac yaradan halların qarşısının alınması halları üçün vacib bacarıqların formalaşması.
- müxtəlif metodlarla müştərinin fərdi-psixoloji xüsusiyyətlərini qiymətləndirməyi;
- müştərinin vəziyyətini düzgün təsəvvür etməyi, onun göstəricilərini qiymətləndirməyi və sosial işi həyata keçirmək üçün proqnozlar verməyi;
- sosial qrupların tədqiqinin metodoloji məsələləri, qruplar-arası münasibətlərin idarə olunmasının psixoloji məsələlərini;
- müxtəlif yaş dövrlərində şəxsiyyətin formalaşmasının xüsusiyyətlərini;
- fəvqəladə hallarda heyətin fəaliyyətini, mülki müdafiə üzrə məşğələlərə hazırlığın metodikasını;
- müasir qırğın vasitələri ilə zədələnmişlərə ilkin tibbi yardım göstərməkdə, bakterioloji zədələnmə ocaqlarında epidemiya əleyhinə tədbir tətbiq etməkdə vərdişlər aşılınması bacarığı və s.

6. Praktikanın keçirilməsi üçün təqvim cədvəli

İstehsalat təcrübəsi (Texnoloji təcrübə) əsas peşənin kurikulumunun tədris prosesinin təqvim cədvəlinə uyğun olaraq həyata keçirilir.

Praktikanın mərhələlərinin adı	Həftələr	Təcrübənin məzmunu (ümumi iş növləri)	Hesabat növü
Hazırlıq mərhələsi	1-3	İkin peşə bacarıqları və səriştələrin əldə edilməsi üçün praktika proqramının fərdi planının hazırlanması	Praktika gündəliyi
Tədqiqat mərhələsi	4-6	Təşkilatın baza normaları ilə tanışlıq	Praktika gündəliyi
Analitik mərhələ	7-10	Hesabatın yazılması üçün materialın seçilməsi və fəaliyyət planının təhlili	Praktika gündəliyi
Yekun mərhələ	11-14	Tədqiqatın nəticələrinin təhlili	Praktika gündəliyi əsasında hesabat

7. Təcrübə hesabatı sənədləri:

1. Təcrübə gündəliyi.
2. Təcrübə hesabatı, o cümlədən:
  - Qrupun psixoloji xüsusiyyətlər, lider.
  - Şəxsiyyətin psixoloji xüsusiyyətləri (rəhbəri tərəfindən imzalanır) ;

- Müəssisədə sosial işçinin təsir dairəsində olan insanlarla sınaq dərsinin konspekti (rəhbər tərəfindən imzalanmış müsbət və mənfi cəhətlərin introspeksiyası).
  - Qrup psixoprofilaktikasının konspekti və məsləhətləşmələr.
  - Görülən tədqiqat işləri haqqında hesabat.
  - Təcrübə və tədqiqatın təhlili.
  - Tövsiyə olunan reytingi olan baxış xarakteristikası
- Təcrübə Sertifikatı:
1. yazılı hesabatın təqdim edilməsi,
  2. onun keçmə keyfiyyəti üzrə təcrübə rəhbərinin qeydləri,
  3. kursun və nəticələrin kafedrada müzakirəsi, yekun konfrans.

8. Təcrübə hesabatının hazırlanması

İstehsalat təcrübəsinin müdafiəsinə (bakalavr təcrübəsi) qəbul olmaq üçün tələbə kafedradan təcrübə rəhbərinə zəruri sənədləri təqdim etməlidir: Bu sənədlərə təcrübə gündəliyi, təcrübə üzrə tələbə hesabatı, hesabata əlavə olunan materiallar daxildir.

Təcrübə hesabatında tələbənin təcrübə müddətində xüsusi olaraq yerinə yetirdiyi iş haqqında məlumat-fəaliyyətləri, əməyin mühafizəsi məsələləri, nəticələr və təkliflər, habelə müəssisə, müəssisə, təşkilat (psixoloji mərkəz, şöbə, laboratoriya və s.) və onun təşkili haqqında qısa məlumat olmalıdır.

Hesabatın sonunda kafedrada və qəbul edən təşkilatda təcrübənin təşkili səviyyəsinin qiymətləndirilməsi, onun təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər verilir. Hesabatın məzmunu şəxsi müşahidələrə, mövcud texniki vasitələrin, işin təşkili proses və üsullarının tənqidi təhlili

və qiymətləndirilməsinə, nəticə və təkliflərə əsaslanmalıdır. Tələbə hesabatı tərtib etdikdən sonra onu imzalayır, gündəliklə eyni vaxtda kafedradan təcrübə rəhbərinə təqdim edir, müəssisədən, müəssisədən təcrübənin bilavasitə rəhbəri tərəfindən imzalanır.

9. Hesabatın strukturu

Hesabat məzmun, giriş, əsas hissə və nəticə, bibliografik siyahıdan ibarət olmalıdır. Mündəricat hesabatın planını səhifələri göstərməklə təqdim edir.

Təşkilatdan olan tələbənin xarakteristikası (Əlavə 3) hesabata əlavə olunur.

Müəssisə praktikasını qiymətləndirərkən aşağıdakılar nəzərə alınır:

1. Gündəlik və təcrübə hesabatının qeydiyyatı;
2. Təcrübənin təşkilinə məsul şəxslər tərəfindən hesabatın qiymətləndirilməsi.
3. Təcrübədə yerinə yetirilmiş və əldə edilmiş işlərin siyahısı-təlim istiqamətində bacarıqlar;
4. Təcrübə keçdiyi təşkilatdan təcrübə rəhbərinin qeydləri.

Hesabatın məzmununa dair tələblər

Giriş:

1. Təcrübənin növü, məqsədi, yeri, təcrübə müddəti;
2. Əsas tanışlıq fəaliyyətlərinin, işlərinin və siyahısı

Əsas hissə:

1. Müəssisə (müəssisə, təşkilat) haqqında əsas məlumatlar; təcrübə yeri olan: müəssisənin (qurumun, təşkilatın) məqsədi (missiyası), fəaliyyətinin vəzifələri, inkişaf tarixi, fəaliyyət dairəsi və məzmunu; strukturu,

funksional öhdəlikləri stajçının işlədiyi struktur bölmənin şəxsi heyəti;

2. Təşkilatın psixoloqunun fəaliyyətinin təhlili;

3. Təşkilatda, müəssisədə, müəssisədə sosial-psixoloji iş proqramının məzmununun təsviri, peşəkar psixoloji müayinənin obyektini göstərməklə; yer və vaxt

qrup (fərdi) psixodiagnostik və məsləhət fəaliyyəti; sosial-psixoloji tədbirlərin maddi və təşkilati təminatı;

4. Müəssisənin psixoloqunun hüquqi sənədlərinin qısa təsviri və təhlili;

5. Sosial işçinin iş sənədlərinin səciyyələndirilməsi və təhlili;

6. Sosial işçinin iş yerinin təsviri;

7. Təcrübəçiyə həvalə edilmiş fəaliyyət növü haqqında məlumat (praktiki);

8. Müşahidələrin nəticələrinin təhlili, aparılan diaqnostik tədbirlər.

Fəaliyyət prosesində təcrübəçilərin həmkarları ilə funksional vəzifələri və onun qarşılıqlı əlaqə üsulları müəyyən edilməli və hesabatda öz əksini tapmalıdır.

Həmkarların və menecerlərin işin funksiyaları və metodları ilə bağlı rəyi (müsahibələr, anketlər) alınmalı, öz tənqidləri formalaşmalı və təqdim edilməlidir (müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsinin özünü təhlili). fəaliyyətlər).

Nəticə:

1. Yerinə yetirilən işlərin məzmununun və həcmindən qiymətləndirilməsi təcrübəçinin işinin effektivliyi, təcrübəli həmkarlarının işi ilə müqayisəsi;

2. Tələbənin Dövlət Təhsil Standartlarında nəzərdə tutulmuş hər bir sərəştəyə yiyələnməsinin məcburi yoxlanılması və hər biri üçün onların nailiyyətlərinə dair

nümunələrin verilməsi, standart səriştələrr toplusunun tənqidi qiymətləndirilməsi, onların praktik fəaliyyətə ehtiyacı, müqayisəsi. ilə heyətin real funksiyaları; müəssisənin potensialından daha dolğun istifadə edilməsi və kadrların səriştəsinin artırılması üçün mümkün istiqamətlər üzrə təkliflərin hazırlanması;

3. Təcrübənin təşkili və keçirilməsinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər vermək;

4. Bu növ təcrübənin xarakteri və istiqaməti haqqında nəticə çıxarmaq.

10. Hesabat sənədləri

Təcrübə zamanı gündəlik müəyyən bir formada aparılır, burada təcrübə planının həyata keçirilməsi, tədqiqat metodları, psixoloji eksperimentin növü, təşkili və aparılması, habelə tədqiqatlar cədvəllər, rəqəmlər və s bağlı məlumatlar göstərilir.

Hesabat sənədləri təcrübə bitdikdən sonra bir həftədən gec olmayaraq təqdim edilməlidir. Təcrübə və düzəliş işlərinin təhlili elmi işçilərə təqdim olunur.

Tələbələr aşağıdakı sənədləri təqdim etməlidirlər:

1. Tapşırıqlar, məzmun və son tarixləri göstərən təcrübə planı.

2. Müəyyən formada təcrübə gündəliyi.

3. Aparılan sosial işin nəticələri.

4. Sosial- psixoloji dəstəyin təşkili üzrə materiallar (korreksiyaedici iş)

5. Təcrübənin introspeksiya (təhlili).

6. Tələbə haqqında tədris müəssisəsinin rəhbəri tərəfindən təsdiq edilmiş xarakteristika.

Ədəbiyyat:

1. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. B., 2009.
2. Azərbaycan Respublikasının təhsil sahəsində İslahat Proqramı. Bakı, 1999.
3. Təhsilin İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. 24 oktyabr, 2013-cü il.
4. Təcrübəçi tələbələrin yaddaş kitabçası. Tərtib edənlər: M.İlyasov, Ə.Məhərrəmov, V.Əliyev. Bakı, ADPU,2006
5. Холостова, Е. И. Социальная работа : учебник для вузов. Москва : Издательство Юрайт, 2020. 755 с.
6. Холостова, Е. И. Социальная работа: история, теория и практика в 2 ч. Часть 1 : учебник для академического бакалавриата .Москва : Издательство Юрайт, 2019. 445 с.
7. Холостова, Е. И. Социальная работа: история, теория и практика в 2 ч. Часть 2 : учебник для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2019. 465 с.
8. Фирсов, М. В. Технология социальной работы : учебник и практикум для вузов / Москва : Издательство Юрайт, 2020. 557 с.
9. Социальная работа с инвалидами : учебное пособие / Басов Н.Ф., под ред., Щербинина О.С., Топка Н.Б., Тимонин А.И., Смолонская А.Н., Смирнова Е.О., Смирнова Е.Е., Скрыбина О.Б., Румянцев Ю.В., Петрова — Москва : КноРус, 2019. 399 с.

10. Басов, Н.Ф. Технологии социальной работы с молодежью : учебное пособие / Басов Н.Ф. Москва : КноРус, 2020. 397 с.
11. Воронцова, М. В. Социальная защита и социальное обслуживание населения : учебник для вузов. Москва : Издательство Юрайт, 2020. 330 с.